

3. Konu: 20. Yüzyıldaki Gelişmeler ve Sosyal Devletin Güç Kazanması

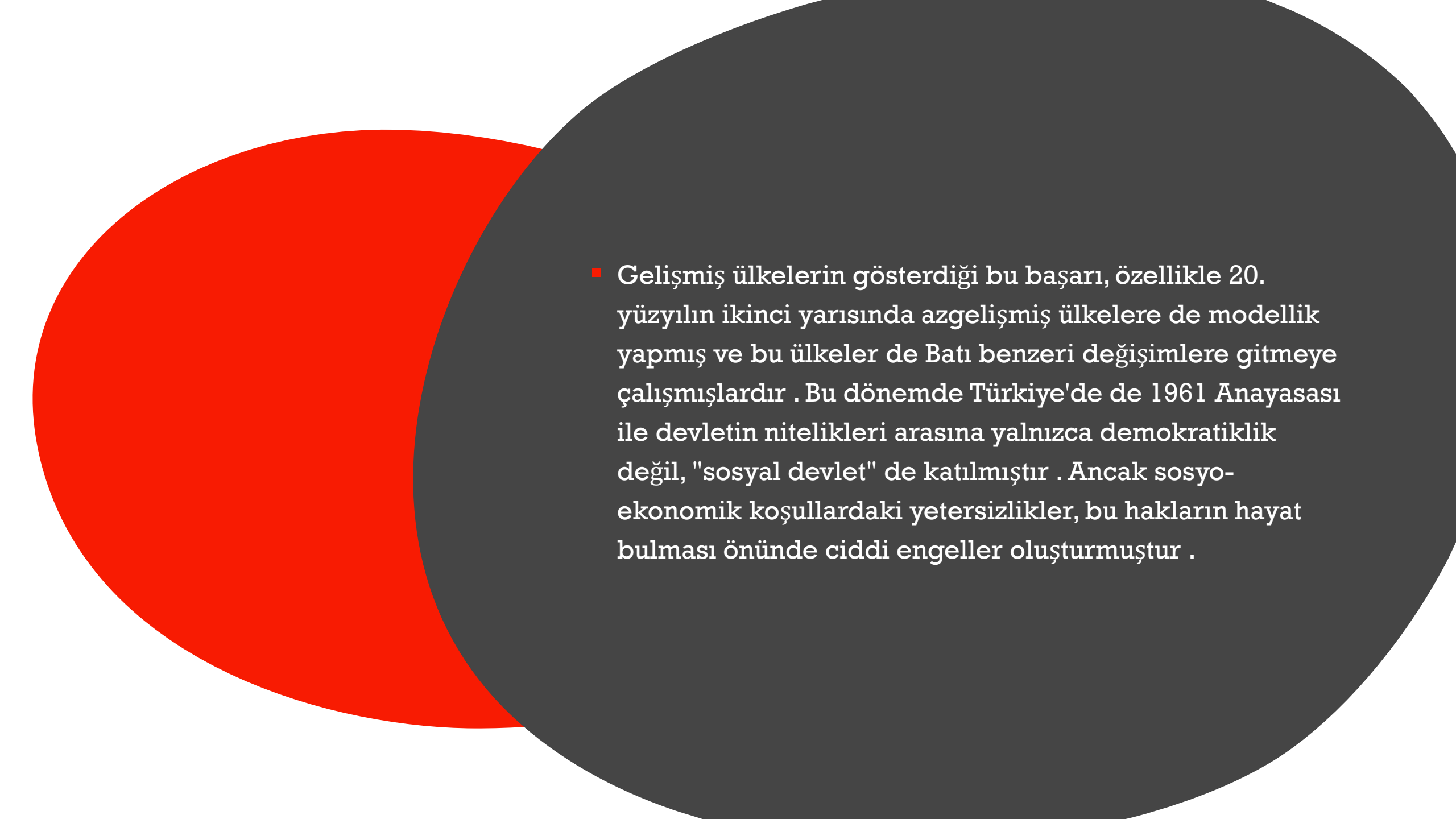
SHB 232 Sosyal Refah Sistemleri ve Sosyal Politika

Öğr. Gör. Dr. Ezgi ARSLAN ÖZDEMİR

- Jack London, Londra sokaklarında aylarca işsiz güçsüz gezerek yazdığı "**Uçurum İnsanları**" kitabında endüstrileşme sonrası İngiltere'de kentlerde yaşanan sefaleti böyle dile getirmektedir. Endüstrileşmenin başlarında her yerde sefalet, açlık, hastalık, ahlak düşkünlüğü vardır ve "sanayide çalışan işçilerin hayatı, açlık ve sefaletle başarısız bir dövüşten ibarettir". Dolayısıyla 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'da varlık kazanan sosyal devlete, refah toplumuna, toplumsal uzlaşmaya gelmek hiç kolay olmamıştır; sürdürmek de pek kolay görünmüyor.

20. yüzyılın ikinci yarısında gelişen modern devlet ve endüstri toplumu hakkında şunlar söylenebilir:Endüstri Toplumu: Gelişmiş bir endüstri sektörüne, zengin bir sermaye birikimine ve yoğun bir "ücretli çalışan" kitlesine sahiptir .Demokratik Uzlaşma: Sınıflı bir yapıya sahip olmasına rağmen, demokratik mekanizmalarla sınıflar arasındaki çatışmayı uzlaştırmayı başarmıştır .Devlet Anlayışı: İnsan hakları ve hukuk devleti üzerine inşa edilmiş, sınıflar arasındaki güç dengesine göre değişen "sosyal boyutları" olan bir devlet anlayışı hakimdir .

-
- Gelişmiş ülkelerin gösterdiği bu başarı, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında azgelişmiş ülkelere de modellik yapmış ve bu ülkeler de Batı benzeri değişimlere gitmeye çalışmışlardır . Bu dönemde Türkiye'de de 1961 Anayasası ile devletin nitelikleri arasına yalnızca demokratiklik değil, "sosyal devlet" de katılmıştır . Ancak sosyo-ekonomik koşullardaki yetersizlikler, bu hakların hayat bulması önünde ciddi engeller oluşturmuştur .

DEVLETİN SOSYAL NİTELİĞİNİ GELİŞTİREN ETMENLER

- Kapitalizmin ürettiği sınıf ayrımlarının parlamenter bir demokrasi içinde nasıl ortadan kaldırılabileceği temel soruydu. Bu süreçte iki önemli argüman öne çıktı:
- Sosyal Vatandaşlık: İşçilerin topluma etkili katılımı için sağlık ve eğitim gibi sosyal kaynaklara ihtiyaçları vardır .
- Ekonomik Etkinlik: Sosyal politika sadece özgürleştirici değil, aynı zamanda ekonomik etkinlik için de bir önkoşuldur .
- Devletin sosyal niteliğini geliştiren etmenler temelde sınıf mücadeleleri ve siyasal demokrasinin gelişmesine bağlanabilir. Batı'da devlet, sadece bireysel hakları koruyan "liberal" bir yapıdan uzaklaşarak, sosyal sorunlar için sorumluluk üstlenen sosyal bir nitelik kazanmıştır .

Ekonomik Büyüme ve Keynesyen Ekonomi

Sosyal politikaların gelişmesinde 20. yüzyılın ikinci yarısındaki ekonomik büyüme çok önemli bir etkenidir. Bu dönemde devlet "bırakınız yapsınlar" görüşünü terk ederek eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik yatırımlarına yönelmiştir .

Keynesyen Politika:Devletin talep yaratmak üzere ekonomide aktif rol oynaması istenir .Piyasanın kendiliğinden dengeye geleceği görüşü reddedilir; devletin maliye politikalarına ihtiyaç vardır .

Tam İstihdam ve Yüksek Ücret: Pazarda yüksek talep oluşması için ücretlilerin alım gücünün yüksek olması gerekir .Bu yaklaşım sonucunda hem devletin yatırımlardaki payı yükselmiş hem de kamu harcamaları içinde sosyal harcamaların oranı belirgin şekilde artmıştır.

Sosyal Refah Harcamalarının Gelişimi

- Özellikle Batı Avrupa'da sosyal taraflar arasındaki temel uzlaşma ve devletin sosyal bir nitelik kazanmasıyla birlikte kamu ve sosyal harcamalarındaki artış çok daha belirgin hale gelmiştir. 1957 yılında kamu harcamalarının ulusal gelir içindeki payı İngiltere'de %35, Fransa'da %31 ve Batı Almanya'da %27 olarak kaydedilmiştir. Bu harcamalar içinde eğitim, sağlık ve bireylere yapılan gelir aktarımları gibi sosyal harcamaların payı sürekli artış göstermiştir. 1960'lı ve 70'li yıllarda Batı Avrupa ülkelerinde sosyal harcamalar ulusal gelirin beşte birine (%20) ulaşırken, bu oran Amerika Birleşik Devletleri'nde %15, Japonya'da ise %8 gibi daha düşük düzeylerde kalmıştır. Bu farklılıklar, sosyal refahın sadece ekonomik gelişmişliğin bir sonucu olduğu yönündeki yaklaşımları çürütmektedir.

Demokrasinin Güçlenmesi

- Sosyal politikaların gelişiminde endüstrileşmenin getirdiği sorunlar kadar, toplumsal dinamiklerin demokrasiyi bir araç olarak kullanması da etkili olmuştur. Hem sermaye hem de işçi sınıfı verdikleri mücadelelerle insan haklarının ilerlemesine katkıda bulunmuş ve kendi sorunlarını siyasetin merkezine taşımışlardır.Stein Rokkan'a göre Batı toplumlarında devletin sosyal nitelik kazanması dört aşamada gerçekleşmiştir:
- Birinci Aşama: Ulusal birliğin kurulması ve gücün merkezde toplanması (ulus-devletlere geçiş).
- İkinci Aşama: Ulus bilincinin halk yığınları tarafından benimsenmesi.,
- Üçüncü Aşama: Geniş halk kesimlerine siyasal haklar verilerek siyasal demokrasiye geçilmesi.
- Dördüncü Aşama: Devletin gelirin yeniden dağıtılmasında (sosyal nitelik) etkin rol oynaması.

Demokrasinin Güçlenmesi

- uluslaşma ve demokrasinin gelişmesi, modern anlamdaki sosyal politikanın gelişmesi için bir önkoşuldur. Ancak Esping-Andersen'e göre demokrasi, ayrıcalıklarını kaybetmekten korkan birçok liberal için "Aşil'in topuğu" anlamını taşımaktadır. İşçi sınıfının genel oy hakkını kazanması, çatışmanın siyasete tahvil edilmesini sağlamış ve parlamenter demokrasi içinde sosyal refah toplumu yönündeki değişimin temel ajanı olmuştur.

Ücretliler Toplumu ve Örgütsel Güçleri

Endüstrileşme ve hizmet sektörünün gelişmesiyle birlikte toplum, zaman içinde bir "ücretliler toplumuna" dönüşmüştür. Ücretlilerin kendi aralarında oluşturdukları birlik ve dayanışma, sendikal hakların anayasal güvence altına alınmasına ve işçi sınıfının toplumsal bir güç kazanmasına yol açmıştır.

Nüfus Yapısı: Gelişmiş ülkelerde aktif nüfusun yaklaşık %90'ı endüstri ve hizmet kesiminde çalışan ücretlilerden oluşmaktadır.

Ekonomik ve Siyasal Güç: Ücretliler hem üretimdeki rolleri hem de en büyük tüketici ve seçmen grubu olmaları nedeniyle devlet ve kamuoyu üzerinde önemli bir baskı gücü oluştururlar.

Çalışma Barışı: Ücretliler, endüstri ilişkilerinin bir tarafı olarak çalışma barışı ve toplumsal uzlaşmanın sağlanmasında en fazla söz sahibi gruptur.

Sendikalařma ve Sendikaların Artan Rolü

- 1970'lerin ortalarına kadar süren bu dönemde, ücretlilerin gerçek ücret artışı ulusal gelir artışının üzerinde gerçekleşmiş ve sendikalar sosyal politikaların belirlenmesinde "sosyal taraf" olarak kabul edilmiştir.
- Sendikacılık hareketi, işçi hareketinin (labour movement) bir kanadı olarak çalışma koşullarına tepkiyle doğmuş, zamanla siyasal oluşumlarla birleşerek toplumsal yapıyı değiştirmiştir.

Sendikalařma ve Sendikaların Artan Rolü

- Tarihsel Kökenler: İlk örgütlenme hareketleri İngiltere'de 1792'de "Londra Yazışma Derneđi" ile başlamış; 1799'da yasaklanmasına rağmen 1824'te sendikalaşma serbest bırakılmıştır.
- Yasal Tanınma: Sendikaların kurulması ABD'de 1842, Fransa'da 1884 ve Almanya'da 1869 yıllarında yasal olanağa kavuşmuştur.
- Örgütlenme Biçimi: Başlangıçta meslek sahibi nitelikli işçiler arasında başlayan sendikalaşma, zamanla aynı işkolunda çalışan tüm işçileri kapsayan "işkolu sendikacılığına" dönüşmüştür.
- Baskı Grubu Olarak Rolü: Sendikalar toplu pazarlıklar yoluyla hakları genişletmiş, emekten yana siyasal partilerle kurdukları ilişkilerle hükümet politikalarını etkileyerek devletin sosyal niteliğini geliştirmişlerdir.

Sosyal Hakların Gelişimi

İnsan hakları; yaşama ve mülkiyet gibi klasik haklarla başlamış, ardından siyasal haklarla bütünleşmiş ve nihayetinde bireyin sosyo-ekonomik koşullarını iyileştiren "sosyal haklar" ile somutlaşmıştır.

- **Ana Gövde:** Eğitim, sağlık, çalışma hakkı, sendikal örgütlenme, toplu sözleşme, grev ve sosyal güvenlik hakları sosyal hakların ana gövdesini oluşturur.
- **Pozitif Haklar:** Bu haklar devlete bazı görevler yükleyen "pozitif" nitelikli haklardır; örneğin çalışma hakkı sadece bir beyan değil, istihdam politikaları ve ekonomik büyüme ile iç içedir.
- **Klasik Hakların Temeli:** Sosyal haklar, bireyi çaresizlikten kurtararak klasik (sivil) hakların gerçekten kullanılabilmesi için zorunlu temel şartları sağlarlar.

Beveridge Raporu ve Sosyal Vatandaşlık

- Soyut özgürlüklerin bireyi çaresizlikten kurtaramayacağı fikri, 1943 tarihli Beveridge Raporu ile somutlaşmıştır. Rapor, bireyin beş büyük sorunla karşı karşıya olduğunu belirtir:
- Yoksulluk Hastalık Bilgisizlik Pislik İşsizlik Beveridge'e göre devlet; tam çalışmayı sağlamalı, yeterli gelir ve sosyal güvenlik sistemi oluşturmalıdır. Bu anlayışla vatandaşlık tanımına; ekonomik refah ve güvenlikten asgari düzeyde pay alma hakkını içeren "sosyal vatandaşlık" boyutu eklenmiştir.

Kaynaklar

- Koray, M. (2012). Sosyal Politika. İmge Kitabevi
- Şahin Taşğın, N. (2017). Yoksulluk İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler. Nika Yayınevi.